

Nr 21.

Av herrar **Johansson** i Stockholm och **Holmberg**, om *ändring av bestämmelserna om ersättning åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.*

Att ersättning i vissa fall kan utdömas åt oskyldigt häktade eller dömda stadgas i lag den 13 april 1945. Denna lag är emellertid i två avseenden otillfredsställande.

För det första ger denna lag icke en oskyldigt anhållen, häktad eller dömd person ovillkorlig rätt att erhålla ersättning för mistad arbetsförtjänst, särskilda kostnader samt intrång i friheten. Det kan visserligen anses skäligt, att den som uppsåtligen medverkat till att han berövats friheten icke skall erhålla ersättning. Men lagen säger dessutom:

”Ej heller må ersättning utgå, om i annat fall än nu sagts med hänsyn till omständigheterna ej är skäligt att ersättning gives.”

Detta stadgande har i praktiken medfört, att domstolar ansett sig kunna behandla ansökningar om ersättning åt oskyldigt häktad ungefär såsom om den tidigare lagen, lag den 12 mars 1886 ang. ersättning av allmänna medel åt oskyldigt häktade eller dömda, ännu vore i kraft. Denna lag föreskrev, att ersättning endast då finge utgå, där ”på grund av vad i rannsakingen förekommit, befinnes att det brott, för vilket han tilltalats, icke blivit begånget, eller att det förövats av annan än den tilltalade, eller att det eljest icke kan vara av honom begånget”.

Det räckte sålunda icke med att vederbörande blivit frikänd, utan det skulle dessutom vara så att han icke *kunnat* begå brottet. I nu gällande lags kautschukartade bestämmelse om ”hänsyn till omständigheterna” går den gamla lagens regel igen; åtminstone tycks vissa domare ha den uppfattningen. Detta blev särskilt uppenbart, då Stockholms rådhusrätt avslög Tage Wickströms ansökan om ersättning för den tid han på utomordentligt bristfälliga ”grunder” varit anhållen och häktad som ”misstänkt för spioneri”.

Modern svensk rättsuppfattning borde icke, sedan dom vunnit laga kraft, känna något mellanting mellan att en person gjort sig saker till viss brottslig gärning och att han icke gjort det. Ett frikännande innebär, att vederbörande juridiskt är att betrakta som oskyldig. Äldre tiders möjligheter att ”ställa saken på framtiden” finnes ej i svensk rätt.

Följaktligen bör en person, vilken icke ansetts saker till det brott, för

vilket han varit anhållen och häktad, vara berättigad att få ersättning i alla de fall där han icke uppsåtligen medverkat till att han berövats friheten.

Det andra stora felet med lag av den 13 april 1945 om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda är att enligt denna lag samma domstol som handlagt straffsaken också är rätt forum för behandling av ansökan om ersättning. Innan nya rättegångsbalken trädde i kraft, nämligen den 1 januari 1948, kunde denna ordning vara acceptabel, eftersom före nämnda tidpunkt häktning vanligen icke skedde genom domstols beslut. Nuvarande ordning innebär däremot, att samma domstol som häktat en person skall behandla hans ansökan om ersättning för att han oskyldigt varit berövad friheten. Med den praktiserade lagtolkningen innebär detta, att samma domare som häktat en person i sinom tid skall avgöra om häktningsåtgärden saknat fog. Endast den, vilken — trots vad som på senare år hänt såväl utomlands som i Sverige — alltjämt hyser föreställningen att en domare är mera rättrådig än andra människor, kan vara till freds med den nuvarande ordningen. Denna innebär ju, att domarens prestige väger emot den oskyldigt häktades intresse av att erhålla ersättning.

Med hänvisning till det ovan sagda föreslås,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan ändring av bestämmelserna om ersättning åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl., att den som icke uppsåtligen medverkat till att han berövats friheten, men likväl varit anhållen, häktad eller dömd för gärning, till vilken han icke gjort sig saker, skall äga rätt till ersättning, samt att ansökan om sådan ersättning handlägges i en ordning där icke den beslutande instansen kan påverkas i sitt beslut av några egna tidigare åtgärder i målet.

Stockholm i januari 1953.

Gustav Johansson.

Helmer Holmberg.